

NUŽNOST SURADNIČKOG ODNOSA SVIH ODGOVORNIH ČIMBENIKA U KATEHEZI KAO DJELU CRKVE

ŽARKO RELOTA
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Katehetski institut
Vlaška 38
10000 Zagreb

Primljeno: 14. 10. 2000.
Stručni rad
UDK 268

Sažetak

Autor ukratko prikazuje primarne odgojne čimbenike (školu, obitelj i crkvu, odnosno crkvenožupnu zajednicu), te govori o stupnju suradnje koji je potrebno postići da bi se očuvalo odgajanje od negativnih posljedica. Niti jedna od navedenih institucija ne može sama učiniti sve da bi odgoj ili odgoj u vjeri bio potpun. Nastojanjem etatičke pedagogije škola je preuzela većinu odgojnih funkcija, dok se obitelj gotovo redovito zadovoljava »delegiranjem« drugima da čine ono što po naravi stvari pripada samoj obiteljskoj zajednici. I župna zajednica, budući da sama nije u dovoljnoj mjeri formirana, ne može druge odgajati. Štoviše, ona je najmanje svjesna svoje odgojne funkcije. Zbog te manjkavosti i nedovoljno izražene svijesti o odgovornosti župne zajednice za sve svoje članove, događa se da nam potvrda sve više postaje sakrament oprostaja od Crkve. Mogućnost izlaza iz ovakve situacije nazire se u sustavnom katehetskom radu sa svima onima koji su odgovorni za odgoj i za odgoj u vjeri, te u pokretanju župne kateheze.

Ključne riječi: odgoj, odgojni čimbenici, suradnja, kateheza, župna zajednica, kateheza odraslih

0. UVOD

Nedavno se u Slobodnoj Dalmaciji pojavio članak Anatolija Kudrjavceva pod naslovom »Pijem, pušim, drogiram se ...«. Pišući o današnjoj mladeži, kolumnist ju je okarakterizirao kao one koji puše, piju, drogiraju se, a sa svoje tri točkice u naslovu želi reći da je još niz drugih glagola potrebno dodati samom naslovu, jer ova tri spomenuta ne odaju dovoljno cjelokupno ozračje u kojemu žive današnji mladi, ali i svi drugi koji žive s njima. Iako, siguran sam u to, nikomu od nas nije potreban spomenuti članak da bismo saznali »s kim to mi u odgoju imamo posla«, jer dijagnoza je, vjerujem, svima jasna, ipak osjećam potrebu staviti ovo na početku svoga izlaganja, kako bih zajedno s vama pokušao pronaći uzroke ovakvoga stanja, te se zapitati koju je terapiju potrebno odrediti da posljedice ne bi bile onakve ka-

kvima ih pesimisti, defetisti i »črnogledci« zamišljaju.

Svoje izlaganje pokušat ću razraditi tako što ću najprije progovoriti o tri osnovna odgojna čimbenika (škola, obitelj, Crkva – župna zajednica), da bih se kasnije zaustavio na stupnju suradnje koji imamo i koji je potrebno postići, te došao do konkretnih prijedloga za budućnost. Pa, počnimo redom...

1. OSNOVNI ODGOJNI ČIMBENICI¹

1.1. Škola

Ova ustanova je formirana da sustavno obrazuje mlade ljude. Ona nije jedini čimbe-

1 Jasno je da ovdje ne mogu govoriti o svim odgojnim čimbenicima koje bi svakako trebalo spomenuti ako bi se željela postići prava slika aktualnog stanja suradnje u katehezi i odgoju kao djelu Crkve. I već

nik odgoja i njezin je udio relativan, kao uostalom i ostalih odgojnih čimbenika. Njezina je uloga bila da obrazuje one koji su joj povjereni, a obitelj je trebala odgajati vlastitu djecu. Škola bi, zapravo, trebala biti samo nadopuna obiteljskom odgoju. Ipak, s obzirom na promjene koje je obitelj pretrpjela posljednjih desetljeća ovoga stoljeća, škola je preuzela dominantnu ulogu, ne samo u obrazovanju već i u odgoju. Tu je svoju priliku vidjela i Katolička crkva u Hrvata, te i zbog toga vjeronauk u školi.

Već je postalo stereotipno govoriti o tome kako vjeronauk nije samo informativnog, već još više formativnog karaktera. Ako je središte svakog odgoja čovjek, ako je opći cilj odgoja pomoći mladim ljudima na putu k zrelosti i ostvarenju punine čovještva, te pružiti intelektualnu pomoć u pripremanju za neko buduće zvanje i zanimanje, onda je i opći cilj vjeronauka da pripremi te iste mlade ljude za vjerničko zvanje, vjerničku zrelost, te za odgovornosti s tim povezane. Vjerujem da je sve to dobro poznato našim vjeroučiteljima i da se njihova nastojanja poklapaju s porukom koju im je u Solinu uputio Sveti Otac: »Vjeroučiteljeva je obveza da mladima u izlaganju razloga života i nade ponudi što produbljeniju i što jasniju spoznaju Boga i povijesti spasenja, koja je svoj vrhunac dosegla u smrti i uskrsnuću Isusa Krista. Oslo-nac svekolike djelatnosti vjeroučitelja ili nastavnika vjeronauka nalazi se u navještau riječi Božje, u nastojanju da pobudi vjeru i da se zauzme za njezino sazrijevanje. Kateheza ili školski sat vjeronauka trebaju biti prigoda za svjedočenje, koje će između vjeroučitelja-nastavnika i učenika uspostaviti pravu i duboku povezanost, sposobnu hraniti vjeru«. Jasno se iz papinih riječi nazire želja da vjeroučitelji u isto vrijeme budu učitelji, svjedoci i odgajatelji.

Neće mi se, vjerujem, zamjeriti ako kažem da smo mi, u tom pogledu, još uvijek na važnim, ali ne presudnim, pitanjima za odgoj. Mi se još uvijek, što se tiče vjeronauka u školi, bavimo pitanjima tipa da li i kako ocjenjivati, kako vrednovati dolazak odnosno nedolazak vjeronaučne djece na nedjeljnu misu, koje metode primijeniti da ih se »dotjera« na nedjeljna euharistijska slavlja,

prozivati ih ili ne, a zaboravljamo kako bi sva ta pitanja bila od drugorazredne važnosti kada bismo mi preko vjeronauka uspjeli djecu odgojiti da radosno i redovito žive svojom vjerskim životom, te da nedjeljno pohađanje svete mise doživljavaju kao sastavni dio svoga katoličkog življenja. Međutim, zbog neostvarivanja svih tih i drugih ciljeva, mnogi se slažu u konstataciji da vjeronauk u školi još uvijek nije ispunio svoju funkciju. Mnogima koji su bili ili jesu odgovorni za vjeronauk u školi dobro su poznate lamentacije ravnatelja škola i dobronamjernih prosvjetnih djelatnika, koji su od vjeronauka očekivali više. Očekivali su, recimo, da će vjeronauk u mnogo čemu promijeniti izgled i ozračje škole, da će polaznici vjeronauka svojim primjerom utjecati i na druge, te da će školske učionice i hodnici biti oslobođeni određenih problema i sadržaja, očekivali su i da će zbornice dobiti nove ljude, nove uzore i nove svjedoke. Koliko se od svega toga ostvarilo, ja osobno nisam mjerodavan donositi zaključke. Jesu li očekivanja bila realna ili ne? Netko će i o tome prosuditi. Ovo napominjem samo zbog toga jer su njihove lamentacije često bile prepreka dobroj suradnji, budući da je svatko gledao na istu stvar iz svoje perspektive, svatko od odgovornih imao svoja očekivanja, ali i svoje interpretacije postignutog, jer su mnogi (župnik, ravnatelj, biskupijski povjerenik, vjeroučitelj) mislili da na njih spada određivati ciljeve i sadržaje vjeronauka.

Jedna od osnovnih zamjerki današnjem sustavu obrazovanja u školi jest činjenica da se on pretvorio u vojničko insistiranje na faktografiji, a zaboravio animaciju, te da prosvjetni djelatnici nemaju osnovne pretpostavke za ovaj složeni i odgovorni zadatak. Navedeni novinar piše da je »škola bila i ostala muka, umjesto da bude mjesto duhovne igre, rekreacije i užitka. A to je kobna svjetska pogreška«. Ta ista zamjerka može se izreći i na račun vjeronauka, jer je faktografija gotovo uvijek bila glavna, a mnogi je koriste i kao, ako ne jedini, onda vjerojatno najvažniji, kri-

spomenuti odgojni čimbenici iziskuju puno više vremena i studioznosti nego što sam im ja u ovom radu posvetio.

terij ocjenjivanja. Prednost u katehezi trebali bi imati oni sadržaji koji katehizantima omogućuju susret s Bogom, Crkvom i konkretnom župnom zajednicom, dok se o vjerskim istinama katehizira tek kad se ostvari susret s osobom. Budući da kršćanstvo nije »nešto« već »Netko«², onda se i ne smije dozvoliti da se pretvori u religiju knjige, već mora ostati mjesto osobnog susreta s Bogom³. Iz toga proizlaze i zadaci onih koji poučavaju u vjeri. Naši vjeroučitelji su, htio bih to vjerovati, svjesni da prije svega moraju dovesti odgajanje do toga da se sužive s mentalitetom i stavovima koji su svojstveni osobama koje zrelo žive svoj kršćanski život. Takvim djelovanjem vjeronauk će pomoći da se inkulturacija Evanđelja lakše ostvaruje u našim školama, te da se u njima osjeća evanđeoski duh. Na taj način vjeru se neće dovesti do margina privatnoga, već će se ona integrirati u ambijente i osobe u kojima je dugo bila prisilno zanijekana i zatomljena. Evangelizacija kao proces mora ići tamo gdje je čovjek-osoba, kako bi se mogla ukorijeniti u svakom segmentu života toga istog čovjeka, inače će ostati na marginama djelomičnoga, a to sprečava da se paralelno razvijaju sve dimenzije mladoga bića. Škola je, kako vidimo, najbolji ambijent da se vjera i kultura međusobno susretnu i nadopune.

Zbog svega toga vjeronauk u školi treba promatrati u sklopu misionarskoga poslanja Crkve. Ako se misionarski duh Crkve ne shvaća čisto zemljopisno, onda je vjeronauk u školi jedno istinsko misijsko poslanje, a škola misijska zemlja. I vjeroučitelji će, sukladno tome, postati pravi misionari evanđeoskoga duha ako se osjete kompetentnima za takvo poslanje, ako sebe uvjere da je to njihov poziv, te ako njihovo poučavanje u vjeri i navještaj vjere budu koherentni svjedočanstvu života.⁴

Stara latinska izreka kaže: »Non omnis doctor doctus, sed omnis doctus doctor«. O tome piše i ruski nobelovac Ivan Bunjin govoreći o svojim odgojiteljima: »Većina naših profesora bili su obični, prosječni ljudi, a bilo je i nekoliko čudaka, kojima su se, dakako, u razredima rugali, dok su dvojica-trojica bili pravi luđaci... Tri četvrtine onoga što su nas učili uopće nam nije bilo potreb-

no, nije ostavilo u nama ni najmanjega traga, a predavalo se tupo i suhoparno«. Iako se vjerojatno nitko u današnje vrijeme ne bi složio s ovakvom grubom, oštrom i optužujućom ocjenom odgojitelja, ipak je i ovo jedan od uzročnika stanja koje opisuje Kudrjavcev i, što je još važnije, ovo je i poziv svima nama koji se »bavimo ovim poslom« da se zapitamo ne bi li netko možda i danas na ovaj ili sličan način mogao opisati stanje kako ga on vidi u sredinama u kojima smo mi odgojitelji!?

Ako i kod nas stvari u potpunosti »ne štimažu«, a zavaravamo se ako govorimo i ponašamo se kao da je sve u redu, onda i sebe moramo smatrati djelomičnim krivcima za aktualnu situaciju. Međutim, nije mi cilj bilo koga napadati ili okrivljavati, već mi je želja da se zapitamo što nam je činiti kako bi odgoj bio uistinu odgoj i kako bi oni koje odgajamo osjetili da im to stvarno koristi. Kako usmjeriti naše odgojne aktivnosti, kako profilirati naš katehetski rad da sutrašnja ocjena našega rada ne bi bila jednaka ocjeni ruskoga nobelovca i da novinari sutrašnjice ne bi morali govoriti o mladeži kao o onima koji samo puše, piju, drogiraju se i provode život na besmislen način?

Možda su se naši vjeroučitelji, unatoč svim institucijama koje vode brigu o njima, vrlo često osjećali osamljenima, dezorijentiranima. Ta je dezorijentiranost izvirala iz početnog nesnalaženja u novim sredinama, iz vremena potrebnog za stvaranje i početak funkcioniranja katehetskih ureda, iz osjećaja pripadnosti svakome ili osjećaja nepripadnosti nikome, te iz nesigurnosti koja gotovo stalno prati njihov rad. Danas, kada su mnoge od tih stvari na primjeren način riješene, bilježi se i pomak kvalitete u njihovu radu, te je puno lakše razgovarati o suradničkom odnosu, jer se zna s kim se ta suradnja treba ostvarivati.

2 Usp. E. ALBERICH, *La catechesi alla luce del concilio Vaticano II*, u »Credere oggi« 53(1989)5, 46-53.

3 Usp. U. Gianetto, *La catechesi in tre momenti salienti della vita ecclesiale*, u »Credere oggi« 53(1989)5, 35-45.

4 Usp. Kongregacija za katolički odgoj, *La scuola cattolica alle soglie del terzo millennio*, br. 14.

1.2. Obitelj

Svima je dobro poznato da je obitelj prva i osnovna odgojna i evangelizacijska zajednica, te da su roditelji prvi, glavni i povlašteni odgojitelji⁵, ali i vjeroučitelji svoje djece. Nekada je bilo normalno da svaka obitelj u vlastitom krugu ostvaruje svoju obiteljsku katehezu. Svjedoče nam to i biblijski pisci, navodeći da je svaki pobožni Židov imao zadatak svojoj djeci napominjati silna djela spasenja, i to i dok sjedi u svojoj kući, i dok ide putem, i kad liježe, i kad ustaje (usp. Pnz 6, 6-7). Djeca su u krugu vlastite obitelji stjecala svoja zvanja i zanimanja. Odgovornost za odgoj u vjeri bio je nešto samo po sebi razumljivo i nitko nije niti pomišljao osloboditi se ove dužnosti i odgovornosti. Međutim, danas se želi reći kako je obitelj u krizi, jer je zaokupljena mnogim drugim »važnijim« egzistencijalnim problemima, te i zbog toga nije više u stanju pružiti svojoj djeci zadovoljavajući vjerski odgoj. Etatiistička pedagogija, svojstvena staljinističkoj prošlosti, htjela je smanjiti utjecaj obitelji na odgoj djece i tako monopolizirati odgoj kako bi se ostvarili svima dobro poznati ciljevi spomenute pedagogije. Brojne obitelji su, teško je to povjerovati, ali unatoč tome je stvarnost, prihvale postavke etatiističke pedagogije, jer je za mnoge to značilo prepustiti drugima da odgajaju njihovu djecu, čime i odgovornost za eventualni neuspjeh ti drugi preuzimaju na sebe. Poneki roditelji su tako svoju roditeljsku funkciju smatrali čisto reproduktivnom, uz brigu oko stvaranja potrebnoga za rast svoje djece, a ostale funkcije uglavnom su prepuštali školi. To je imalo za posljedicu ili potpuno odustajanje roditelja od vjerskog odgoja svoje djece, ili davanje slobode djeci da sama odluče hoće li se odgajati u vjeri, ili eventualno »delegiranje« drugih odgojnih čimbenika da čine ono što inače po naravi stvari spada na same roditelje. Roditelji kao da zaboravljaju da se ovdje proces delegiranja osvećuje, te da ih niti jedna druga odgojna institucija ne može zamijeniti u njihovom odgojnom poslanju, kao da ponekad, ako ne i vrlo često, zaboravljaju da su već kod crkvenog vjenčanja i prigodom krštenja svoje djece obećali da će kršćanski odgajati svoju djecu i brinuti se za njihov vjerski život. Ne-

rijetko se događa da to obećanje prerasta u neko zadovoljenje minimalnim stupnjem poznavanja i življenja vjere. Zaboravlja se da je svaki odgoj, pa tako i odgoj u vjeri, redovit, stalan i progresivan hod. Istini za volju, većina roditelja želi da im djeca budu sve bliže Crkvi, te ih zbog toga upućuju na profesionalne prenositelje vjere, vjerujući da će tako i njihova odgojna uloga biti drugorazredne naravi, odnosno da će se »osloboditi« nečega ne toliko važnoga da bi se oni morali za to založiti. No, unatoč tomu, ne dozvoljavaju da ti drugi – profesionalni prenositelji vjere – imaju baš previše utjecaja na njihovu djecu.

Moje je mišljenje da se danas roditelji olako prilagođuju određenim trendovima koji naglašavaju, gotovo isključivo, potrebu odgoja za multietničnost i za pluralno društvo. Globalno društvo, koje teži svome ostvarenju, vješto manipulira ljudima, te proglašava antiekumenskom i protudijaloškom ideju svih onih koji nastoje oko očuvanja svoga katoličkog identiteta. Sekularne ideje proklamiraju subjektivizaciju religioznosti, što onda dovodi i do subjektivizacije konfesionalnosti. U tom kontekstu rođeni su temelji odgoja za uspostavu građanskoga društva. Katolički roditelji trebali bi imati u sebi dovoljno duha i pronicljivosti te otkriti da je odgojiti jednu osobu koja je stvorenje Božje nešto sasvim različito od odgoja koji sve osobe jednostavno tretira kao građane svoga vremena, bez povijesne, ontološke i nacionalne dimenzije. Na takvo nešto upozorili su ih katolički biskupi hrvatskoga jezičnog područja već 1976. godine, govoreći da su roditelji »najtemeljniji prenositelji osnovne evanđeoske poruke i čuvari kršćanske vjere u narodu«⁶. Mnogi ne znaju, a još je više onih koji to ne žele znati, da je religioznost svakoj osobi urođena te da nema osobe koja se neće, prije ili kasnije, pozabaviti pitanjem svoga životnog smisla. Roditelji ne smiju zanemariti činjenicu da su njihova djeca potencijalno otvorena religioznom duhu, koji onda treba dalje njegovati. Njihovo je pra-

5 Usp. II. VATIKANSKI SABOR, Izjava o odgoju *Gravissimum educationis* (28. listopada 1965), br. 3.

6 Biskupska poslanica *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, Zagreb 1976, br. 19.

vo, a i obveza, svjedočiti svojoj djeci ono što vjeruju, ne samo doktrinarno i moralno, već i prenoseći im vlastito iskustvo i svjedočanstvo vjere. Njihovo je odgajanje propeđeutičke naravi i služi kao premisa drugim odgojnim čimbenicima.

Ne želeći biti previše kritičan, osobno sam mišljenja da su kod nas katolički roditelji, i to velika većina njih, gotovo uvijek vodili računa, kada je riječ o vjerskom odgoju djece, da je dovoljno naučiti djecu krutim molitvenim obrascima, prisiliti ih na dolazak (o sudjelovanju ne vjerujem da je bilo govora) na nedjeljno euharistijsko slavlje, provjeriti njihove memorijske sposobnosti prepričavanjem sadržaja homilije, i tomu slično.

Osnovno o čemu katolički roditelji trebaju voditi računa jest svjedočenjem života odgajati svoju djecu. Da bi se katehizanti suživjeli s onim što im je katehetskom poukom naviješteno, potrebno je da to u njima podržavaju i njihovi roditelji. Odgajanci najdojmljivije doživljavaju vjeru kroz iskustvo dosljednog življenja Evanđelja svojih roditelja. Na roditeljima je, dakle, najveća odgovornost kod odgoja u vjeri vlastite djece. Ali, kao što se oni ne zamaraju prevelikom antropologijom i pedagogijom da bi djecu odgojili za život, isto tako ne bi se trebali zamarati kompliciranim katehetskim formulama da ih odgoje za vjeru. Ne isključujući potrebu doktrinarnog prenošenja vjere, ne zanemarujući važnost filozofsko-spekulativnih razgovora o vjeri, ipak je najvažnije šutljivo i nenametljivo življenje evanđeoske poruke u svakodnevnom životu, što svakako nikoga ne ostavlja ravnodušnim.⁷ Mudra izreka starih Kineza, »što čujem zaboravim, što vidim zapamtim, što načinim spoznam«⁸, trebala bi biti poticaj roditeljima na veći osobni angažman i na doživljajno življenje sadržaja vjere. Ovakav vid odgoja u vjeri mnogi su nazvali »biskupskom službom roditelja«. Naglašava to i papa Pavao VI., neumorno ističući da je svijet sit učitelja, a gladan svjedoka.

1.3. Crkva (župna zajednica)

Društveno-kulturološki ambijent u kojemu danas živimo sve je više nego religiozan. Iščezlo je kršćansko društvo, a ne postoje više

niti kršćanske države čije su institucije obavljale oko 90% pastoralnih aktivnosti. Crkva je danas, ukoliko želi vjerski odgajati svoje članove, »osuđena« činiti i ono što je izvan njezinih realnih okvira. Ona osjeća da mora pomoći kršćanskim roditeljima u njihovoj odgojnoj zadaći, jer je odgoj u vjeri primarni zadatak Crkve. Odgoj je oduvijek bio svojstven Crkvi. Krštenjem postavši članom naroda Božjega i otajstvenoga Tijela Kristova, svaki krštenik može rasti i odgajati se unutar toga naroda. Ali, za taj dar potrebna je cijela zajednica kao prenositelj vjere, a ne samo primatelji sakramenta. Crkva je »Mater et Magistra« i kao takva ima obvezu majčinski odgajati svoju djecu i perfekcionirati njihov rast. Ako je do svoga »osamostaljenja« i sama pedagogija bila važna grana kršćanskoga odgojnog nauka⁹, znači da je Crkva oduvijek odgoj smatrala ispunjenjem svoje poslušnosti Božjem nalogu. Njezina je uloga da svojoj djeci pomogne te postanu »prožeti Kristovim duhom« i izgrade se za »potpune ljudske osobe, za dobrobit ljudskog društva«, te da porade na ostvarenju »humanijeg svijeta«.¹⁰

Ali Crkva je preširok pojam i ja ću se u ovom svom izlaganju ograničiti samo na jedan njezin »ogranak«, na župnu zajednicu, jer svi vjernici najkonkretnije preko župe doživljavaju svoju pripadnost Crkvi. Nju spominjem i govorim o njezinoj odgovornosti u katehezi jer ona, uz obitelj i školu, zauzima najistaknutije mjesto u vjerskom odgoju. *Catechesi Tradendae* je definira kao »povlašteno mjesto kateheze«, kao konkretno mjesto za uključivanje svakoga pojedinog vjernika, kao sredinu u kojoj se ostvaruje puno naviještanje Božje riječi u kojoj svaki vjernik mora moći živjeti kršćanski život u svim dimenzijama. Ona bi morala biti pokretač katehetskih zbivanja.¹¹

7 Usp. R. i G. FORLEO, *Nato per amore*, Edizioni Paoline, C. Balsamo 1986, str. 345-346.

8 V. POTOČNIK, *Metode vjerskog oblikovanja mladih*, u »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 42(1989)7/8, 129.

9 Usp. Ž. BEZIĆ, *Biti čovjek! Ali kako?*, UPT, Đakovo 1990, str.80.

10 Usp. II. VATIKANSKI SABOR, *Gravissimum educationis*, br. 3.

11 Usp. IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae*, Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 67.

O tome su u svoje vrijeme progovorili i biskupi bivše Jugoslavije, ističući da su »svi u kršćanskoj zajednici pozvani da odgajaju u vjeri«¹², a njihove stavove dijeli i naš današnji crkveni vrh, koji kaže da je »odgoj u vjeri, odnosno kateheza, djelo cijele crkvene zajednice«¹³. Sve nam to govori da je jedino vjerska zajednica u stanju evangelizirati, odnosno pružiti i vjerski odgoj i življenu vjeru.

Župna zajednica bi trebala biti ona koja živi sa svojim članovima i za njih. Njezina glavna aktivnost trebala bi biti stvaranje zajedništva unutar Crkve. Zajedništvo o kojem je ovdje riječ izrasta iz liturgijskog života Crkve i nedjeljnih euharistijskih slavlja na kojima se okupljaju sve kategorije članova župne zajednice. To su trenuci u kojima župna zajednica najdjelotvornije može prenositi vjeru. Ako u tome uspije, moći će »ostati pokretač kateheze i njezino posebno mjesto«¹⁴, a svi koji s njom dođu u dodir sigurnije će rasti i istinskije napredovati na putu prema zrelijoj vjeri.

Međutim, ja osobno smatram, i vjerujem da u tome ne griješim previše, da je župna zajednica od svih odgojnih čimbenika najmanje svjesna svoje odgovornosti u odgojno-katehetskim zadacima, da baš ne kažem nesvjesna. Ne želeći generalizirati stvari, smatram da još uvijek u našem kontekstu i ne postoje baš župne zajednice koje bi mogle preuzeti na sebe bar dio odgovornosti u odgojno-katehetskim zadacima. Ovime, naravno, ne želim reći da uopće ne postoje takve župne zajednice u našim sredinama, ali njihovo postojanje još uvijek nije na takvoj razini da bi one mogle ispuniti ovo svoje poslanje. I čisto terminološki govoreći, možemo uočiti da se kod nas još uvijek u svakom kontekstu rabi izraz župa, a gotovo ni u jednom župna zajednica. I to je svakako neki indikator stanja. Još prije desetak godina prof. Ivančić je upozorio na to, ističući da je »bitan i hitan zadatak Crkve danas stvarati vjerodostojne zajednice«.¹⁵

Vjerujem da će ideolozi župne kateheze, kao i oni koji će poraditi na ostvarenju njihovog projekta, umnogome pripomoći da ubuduće imamo župne zajednice koje će moći preuzeti na sebe one odgovornosti koje su mnogim crkvenim programima njima namijenjene.

Pitanje koji su uzroci nedovoljne izgrađenosti župnih zajednica, ja ovdje neću doticati. Međutim, nepobitna je činjenica da župne zajednice gotovo da ne postoje, a tamo i gdje postoje pitanje je jesu li to uistinu zajednice. To nam se dogodilo jer se mi u Crkvi u Hrvata još uvijek nismo navikli na suradnički odnos i jer još uvijek mislimo da mnoge stvari ovise isključivo o nama. Drugi vatikanski koncil završio je prije 35 godina, a još se uvijek nije u praksu uvelo ono što su sastavljači Konstitucije o Crkvi već tada zaključili. Citiram: »Pastiri znaju da nisu od Krista ustanovljeni da sami preuzimaju svu spasonosnu misiju Crkve prema svijetu, nego da je njihova uzvišena služba tako pasti vjernike i tako nadzirati njihove službe i karizme da svi jednodušno sudjeluju na svoj način za opće dobro«¹⁶. Govoreći ovdje kao župnik, iznosim svoje zapažanje za koje vjerujem da može biti bar djelomični indikator stanja. Iznijet ću ono što sam kao župnik do sada u svojoj praksi zapazio. Nije problem samo u tome što se vjernicima laicima u našim sredinama ostavlja malo prostora, već je problem, bar u jednakoj mjeri, i u tome što vjernici laici slabo znadu iskoristiti prostor koji im je već ponuđen. Vjernici laici još uvijek se na našim prostorima zadovoljavaju formalnim sudjelovanjem u životu zajednice. Može se opet krivnja prebacivati na crkvene službenike, jer nisu znali odgojiti vjernike laike za takvo poslanje. I to neće biti netočna konstatacija. Ali, valja ispitati i raspoloživost, i spremnost, i obučenost, i sposobnost, a da i ne govorim o stupnju odgovornosti koju su za takvo poslanje spremni na sebe preuzeti vjernici laici. Ne bih trebao previše ulaziti u detalje, ali htio bih ipak na konkretnom pri-

12 BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1983.

13 *Vjeronauk u školi i župna kateheza. Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi*, u »Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije« 86 (2000)3, 92.

14 IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae*, nav. dj., br. 67.

15 T. IVANČIĆ, *Kršćanstvo u traganju za identitetom*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1990, str. 145.

16 Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen Gentium«, br. 30.

mjeru pojasniti svoje stavove. Nema sumnje da je svaki svećenik poticao krizmanike da se nakon primljenog sakramenta svete potvrde uključe u neka zbivanja u župi (nemoguće je povjerovati da se u župi baš ništa ne događa!!!). Unatoč tomu, vrlo je malen postotak onih koji uopće više zadrže bilo kakav kontakt sa župnom zajednicom. Zašto? Vjerojatno uzrok nije samo u tome što se redovito sakrament potvrde shvaća kao sakrament oprostaja od Crkve. On je to postao baš zbog toga što ti mladi možda nisu niti doživjeli župnu zajednicu, ili, ako su se s njom i susreli, često se od nje ne osjećaju prihvaćenima, a vrlo često im se nudi ono što je za njih relativno neprivačno. Osim toga, eklezijalna svijest članova župne zajednice nije u dovoljnoj mjeri izgrađena da bi se onda moglo izgrađivati druge. Mladi su skloni udruživanju u pojedine grupe, i to im treba ponuditi, jer oni vole zajedništvo. Ali kako se kod nas i tamo gdje postoje relativno izgrađene župne zajednice kateheza redovito odvija u prilično zatvorenom krugu, taj krug ne oduševljava mladog čovjeka. Zbog svega toga njih se župna zajednica doima kao nešto apstraktno. A da i ne spominjem u ovom primjeru dobar dio roditelja koji su sretni što se dijete konačno krizmalo jer više s njim nemaju brige. Obavio je svoje, pa sada ako hoće neka ide u crkvu. No, o tome će vjerojatno progovoriti ostali predavači. Ja ovdje samo želim napomenuti da se u župama do prije nekoliko godina uopće nije vodilo računa o osposobljavanju i odgoju vjernika da preuzmu poneke katehetske zadaće, a da ne govorim da su vjerojatno unikati župne zajednice koje su stvorile neki svoj katehetski program s ciljem da bi promicali sustavnu katehezu. I kako onda govoriti o suradnji, kad su gotovo sve aktivnosti u župi ovisile o župnom pastoralnom osoblju?!

Da bi se dio tih aktivnosti prenio i na druge, u duhu Zakonika kanonskoga prava, odlučeno je da se u župama osnuju župna pastoralna vijeća. Čitajući njegov pravilnik u Zagrebačkoj nadbiskupiji, vidio sam da su mjerodavne strukture zamislile da Vijeće bude glavni pokretač svih inicijativa u župi, te da je ono srž župne zajednice i njezino najodgovornije tijelo. Dok sam se s jedne stra-

ne divio odvažnosti sastavljača pravilnika, s druge sam ostao prilično zatečen nedovoljnim uvidom u život naših župnih zajednica. Ne vjerujem da postoji župnik koji ne bi volio da njegovo savjetodavno tijelo »proučava, planira, usklađuje, priprema i provjerava izvođenje pastoralnoga rada u župi... potiče i omogućuje suodgovornost u sudjelovanju svih vjernika u pastoralnom radu u župi na području naviještanja, bogoslužja i dobrotvornosti... brine za duhovno i studentsko usavršavanje te primjerno povezivanje članova... otkriva i potiče 'katehetske karizme' i službe... brine za uvođenje pojedinaca i obitelji u župno bogoslužje«¹⁷, i još mnogo toga drugoga, ali isto tako sumnjam da postoji župnik koji ima u župi takve vjernike koji su spremni prihvatiti članstvo u župnom pastoralnom vijeću sa svim ovim navedenim što se od njih traži. Mislim da dobro poznajem stanje u pastoralu, te se usuđujem reći da bi se još nekako pronašli vjernici koji bi planirali, ali će se teško pronaći osobe koje će te planove izvršavati i provoditi u djelo. Drugima je uvijek lako reći što bi se trebalo učiniti, ali dok se većina planova ne poveže s osobnim zalaganjem u izvršenju planiranoga, prilično je uzaludno predlagati i planirati. Svakako će župno pastoralno vijeće lako shvatiti da je njegova uloga savjetodavna, ali će rijetko koje prihvatiti činjenicu da je njegova uloga djelatna s obzirom na aktivnosti određene pravilnikom.

2. SURADNJA SVIH ODGOJNIH ČIMBENIKA

Budući da je škola danas u dobroj mjeri preuzela na sebe brigu oko odgoja, osjeća se sve više potreba permanentne koordinacije ove ustanove s drugim ustanovama odgojnoga karaktera. Zbog toga je riječ o suradnji i komplementarnosti, ali i o poštivanju kompetencija. Ako se, primjerice, na simpozijima vrlo često sastaju uzgajivači biljaka i životinja, onda uopće ne treba dvojiti o potrebi veće i češće suradnje svih odgojnih čimbenika

17 Usp. Pravilnik Župnoga pastoralnog vijeća u Zagrebačkoj nadbiskupiji, u »Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije« 86(2000)2, 50-53.

kako bi se individualni interesi podredili općim odgojnim ciljevima. Svi odgojni čimbenici trebaju smjerati jedinstvenosti odgoja. Metode i pristup mogu biti različiti, ali cilj mora biti jedinstven.

Učinjeno je svakako puno i, nasuprot fragmentarno-individualnom odgojnom djelovanju, insistira se na suradnji. O stupnju suradnje ovisi i sâm uspjeh odgoja. Shvatilo se da odgoj općenito, a tako i u Crkvi, nije ničija »prćija« i da se ne mogu provoditi vlastite ideje kao jedine ili kao jedine mjero-davne. Koliko više sluha budemo imali za suradničko djelovanje, toliko više ćemo moći poraditi na umanjivanju negativnih posljedica odgoja. Suradnju je potrebno ostvarivati osobito na sljedećim područjima:

- »evanđeoskoj bratskoj opomeni«, tj. potrebno je »pročišćavati« svoje ideje u međusobnom dijalogu otvorenom sugestijama i stavljanju u pitanje vlastitih postavki;
- međusobnom nadopunjavanju i podupiranju, tj. treba pozitivna iskustva suradnje s drugih područja djelovanja prenijeti i na odgoj, te
- sazrijevanju u evanđeoskom duhu, tj. valja graditi duh zajedništva svojstven prvoj crkvi.¹⁸

Sveti Otac nam je u Solinu rekao da »ulaganje u odgoj novih naraštaja znači i ulaganje u budućnost Crkve i nacije. Bez dobrog odgoja novih naraštaja ne mogu se stvarati ni dobri izgledi za budućnost mjesne Crkve i nacije«.

Tertulijan je već davno napisao da se »kršćaninom ne rađa, kršćaninom se postaje«. Ova rečenica nam govori da odgoj u vjeri zahtijeva puno vremena, da odgoj nije nešto što se dá lako i na brzu ruku »obaviti«, da to nije nešto što se može bilo kako obaviti, te da to ne može obavljati bilo tko. Ako Crkva i ovo naše društvo u kojemu živimo žele imati zrele osobe, odgojene i odgojene u vjeri, onda je suradnja na odgojnom području nešto neophodno, o čemu se iz dana u dan sve više mora razgovarati i što se mora sve više razvijati. Nastojmo, stoga, svi dati od sebe sve, kako bi naši odgajanci imali sretnu budućnost.

Nekada se u pedagogiji govorilo da budućnost pripada onima koji imaju djecu, mi-

sleći pritom na to da budućnost pripada onima koji znaju djecu odgajati. Želimo li da naše obitelji i naša Crkva imaju budućnost, onda je potrebno puno pozornosti i ljubavi posvetiti djeci i mladima kako bi oni uistinu bili naša budućnost.

Neka me se ne shvati prestrogo zbog citiranja slavnoga filozofa i njegove rečenice: *Hominem non habeo*. Dobro je poznato što se ovom izrekom htjelo reći. Usuđujem se ustvrditi da ćemo mnogi često ponavljati ovu rečenicu u nekom od njezinih oblika ako se na odgojno-katehetskom planu ne postigne veća suradnja između svih odgovornih čimbenika i ako se svatko u svojim kompetencijama ne bude založio u nadopunjavanju onoga što je netko od odgovornih propustio učiniti. Okrivljujući jedni druge za propuste, za nemar, za nedovoljan angažman, za nerasplošivost, za nemogućnost suradnje nećemo puno učiniti i ostat ćemo na početnim pothvatima. Iskreno mislim kad kažem da se vjeroučitelji, katehete, svećenici i časne sestre ne smiju iznenaditi i obeshrabriti nedovoljnim angažmanom roditelja ili njihovom eventualnom površnošću, kao što se ni roditelji ne smiju osloniti samo na prethodno spomenute odgojne čimbenike, zanemarujući svoju ulogu. Tamo gdje netko od odgovornih primijeti nedostatak dužan je na njega obazrivo upozoriti i druge, dok još postoji mogućnost korekcije, kako bi se stanje saniralo. Samim pak upozoravanjem na nedostatke, bez konkretnog angažmana, ponašamo se poput bogataša koji primjećuju siromaštvo svojih susjeda i stalno o njemu govore, ali bez olakšavanja svoga bankovnog računa.

Sigurno je da ima puno propusta u obiteljskom odgoju, sigurno je da i župna zajednica nije još uvijek izgrađena u dovoljnoj mjeri, te stoga ne može niti ponuditi previše, sigurno je da i vjeroučitelji nisu ostvarili ono što se od njih očekivalo i što su sami očekivali. Sigurno je, dakle, da još uvijek ima puno nedostataka i onoga što je potrebno učiniti, ali baš je to potrebno znati kako bi se i učinilo. Svi trebamo shvatiti da što više učinimo za svoje odgajanje, za njihov ljudski i vjer-

18 Usp. L. SARTORI, *Rapporto fra teologia, magistero, catechesi*, u »Credere oggi« 53(1989)5, 55-67.

ski odgoj, te za svoju župnu zajednicu, učinili smo i sami za sebe.

Iz do sada rečenoga vidljivo je da je najprije potrebno stvarati veliki stupanj zajedništva svih odgovornih čimbenika kateheze kako bi se onda mogla ostvarivati i suradnja. Ne treba zaboraviti da se zajedništvo u Crkvi očituje ponajprije u zajedničkom pristupanju stolu Gospodnjem i zajedničkom blagovanju unutar euharistijskog slavlja. To stvara Crkvu i župnu zajednicu. Tu se događa zrelije i osobnije doživljavanje kršćanstva. Kršćanski odgoj, neovisno o tome tko je njegov protagonist, treba biti odgoj za plodonosno, djelotvorno, svjesno i istinsko sudjelovanje u sakramentima, u euharistiji osobito, jer »Bog slavljen u zajednici, stvara zajednicu«¹⁹.

Plodonosnog odgoja nema bez sustavnoga katehetskog rada s roditeljima, katehistima, vjeroučiteljima i svima onima koji su odgovorni za odgoj u vjeri. Sav taj rad upućuje na angažiranu i živu župnu zajednicu, koja dalje pomaže svim katehizantima da pronađu svoje mjesto u okviru mjesne Crkve, te tako rastu u zajedništvu s Bogom i s ljudima.

3. NEKOLIKO PRIJEDLOGA UMJESTO ZAKLJUČKA

1. Zaručničke tečajeve impostirati tako da što više vremena bude posvećeno govoru o odgoju djece, budući da nemamo škole za roditelje.

2. Ako se i prihvati činjenica da roditeljstvo samo po sebi uključuje i odgojnu zadaću i poslanje, te je nemoguće govoriti o roditeljskoj sposobnosti odgajanja, onda bar insistirati na tome da stručni odgojitelji u vjeri budu i osposobljeni za takav posao.

3. Ne dozvoliti da se diploma smatra i stečenim pravom na odgoj. Mnogi druge uče, ali ih svi ne uče onome što je potrebno za rast i za rast u vjeri. Bez osnovnog poznavanja metodike i didaktike, bez pedagoške sposobnosti čitanja i interpretiranja situacije, bez programiranja sadržaja i procesa, ne može se danas druge poučavati, a bez življenog iskustva vjere ne može se niti katehizirati.

4. Učiniti Evanđelje osnovnim manualom kršćanskog odgoja, jer je tu sadržana Kristova pedagogija.

5. Poraditi na pokretanju župne kateheze tamo gdje ona ne postoji i na formiranju župne zajednice koja će biti spremna ispuniti zadatke koji su joj svojstveni.

6. Budući da su svi u kršćanskoj zajednici odgovorni za kršćanski odgoj i katehezu, smatram da je potrebno organizirati ovakav jedan skup na kojemu bi se onda svakome i posvijestila ta odgovornost, kako bi se onda znalo s kim se ima surađivati.

7. U okviru župnih zajednica stvoriti programe za sustavan rad s odraslima. Neka mi kolege župnici ne zamjere, ali zna se da nisu rijetki koji su se priljubili uz novokomponirane skupine »pobožnih«, a tradicionalne i folklorne, ali standardne, vjernike prepustili su samima sebi.

8. Župna kateheza je nužnost i dvojbe oko njezinog pokretanja svakako trebaju biti uklonjene. No, ne bi se smjelo dogoditi da zbog nužnosti, a rekao bih čak i hitnosti, njezinog pokretanja zaboravimo na planove, programe, metode, ili, ne daj Bože, da prepustimo da ih svatko stvara za sebe.

9. Formirati »žive vjerničke krugove« u župnim i crkvenim zajednicama i usmjeriti ih na pomaganje i preuzimanje određenih odgovornosti u katehezi. Oni bi trebali pomagati odgajanicima da se ne zadovolje formalnim pristupom vjeri, već da još više porade na svom cjelovitom i uspješnom vjerskom odgoju, koji ne završava niti pohađanjem vjeronauka u školi, niti primanjem sakramenta potvrde, niti nedjeljnom euharistijom.

10. Pomoći katoličkim roditeljima da svoju djecu učine raspoloživima za župnu katehezu, jer bez župne kateheze nema kompletnog odgoja u vjeri. Svakako će biti zahtjevan posao uvjeriti katoličke roditelje da i župna kateheza ima vrlo važno mjesto u životu njihove djece, unatoč svim drugim rekreativno-obrazovnim sadržajima kojima su optere-

19 N. DE MARTINI, *Nova župa zajednica prijatelja*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1982, str. 265.

ćena njihova djeca. Opće je poznata stvar da i katolički roditelji više vole da im dijete dobro igra tenis ili da poznaje nekoliko stranih jezika, nego da vrijeme »gubi« na vjeronauku ili župnoj katehezi jer im ovo prvo pomaže da se pripreme za materijalno bezbrižnu i neovisnu budućnost, dok se o plodovima kateheze nedovoljno razmišlja i još manje ih se vrednuje.

I, na samom kraju, nešto što nam doista može poslužiti kao utjeha i što nas može ohra-

briti u našim nastojanjima. Ralph Waldo Emerson je rekao: »Mjerilo dobrog učitelja jest u tome da uspije skupiti sve ljude oko svoga mišljenja 20 godina kasnije«. Stoga, ako smo sada pomalo izbezumljeni, ako nam je pomalo teško u našim nastojanjima, ako trenutno ne vidimo nikakve rezultate, sjetimo se ove rečenice, vjerujući da naši odgajanci i katehizanti »prebire u svom srcu« ono što im je naviješteno, kako bi rasli u »dobi, mudrosti i umnosti«.